

**ТЕОРЕТИКО-ФІЛОСОФСЬКІ, ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ,
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ, МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ
Й ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ТА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ**

Фоменко Андрій Євгенович
ректор Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук,
Заслужений юрист України

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Протягом усієї історії світової цивілізації безпека була однією з найголовніших цілей та невід'ємним елементом діяльності людей, соціальних груп, суспільства та держави. Проблема безпеки має велике значення для будь-якої людської спільноти у зв'язку з необхідністю запобігання та ліквідації загроз, здатних позбавити людей матеріальних і духовних цінностей, а в деяких випадках і життя. Тому безпека належить до глобальних загальнолюдських проблем.

Категорія «безпека» є насамперед загальнонауковою категорією, яка до цього часу ще не увійшла достатньою мірою в понятійно-категоріальний апарат науки. На сьогодні існує низка досліджень науковців різних галузей гуманітарного та природничого наукового знання поняття (категорії) цього феномена. Наприклад, аналіз наукових праць фахівців з юриспруденції надають підстави стверджувати про наявність таких підходів до визначення категорії «безпека»:

- 1) як стан захищеності від будь-яких загроз;
- 2) відсутність загроз і небезпек;
- 3) як діяльність (система заходів, спрямованих на створення певних умов);
- 4) дотримання певних параметрів, норм.

Безпека за своєю юридичною природою являє собою стан врегулювання правом суспільних відносин, що виникають з приводу реалізації життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави, адекватно чинникам та умовам потенційних і реальних загроз, створених: протиправними діями, шкідливими подіями (явищами) техногенного, природного, соціального характеру, наслідками шкідливих подій (явищ).

Отже, за своїм змістом «безпека» передбачає, з одного боку, відсутність небезпеки, а з іншого – наявність стану захищеності життєво важливих інтересів осіб, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, посягань і небезпек.

Категорія «безпека» є загальною вихідною категорією, на якій базується визначення національної безпеки взагалі та окремих видів безпеки зокрема. Слід зазначити, що категорія «безпека» застосовується до різних природних і соціальних процесів, пов'язаних з життєдіяльністю людини та суспільства. Безпека є результатом соціальної діяльності по забезпеченню безпеки особи, суспільства, держави. Вона є загальною вихідною категорією, на основі якої базується визначення національної безпеки взагалі та окремих видів безпеки зокрема. Разом з тим аналіз сучасних поглядів як вітчизняних, так і зарубіжних правників дають підстави стверджувати, що на сьогодні відсутні єдині погляди на види безпеки та чіткі критерії її класифікації.

Відповідно до Закону України від 21.06.2018 р. «Про національну безпеку України» національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. При цьому національні інтереси України визначаються як життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян [1].

Оскільки національна безпека є системою, то вона має свої підсистеми, елементи,

складові. До основних елементів національної безпеки можна віднести політичну, економічну, воєнну, екологічну, гуманітарну, демографічну, інформаційну та інші складові. Кожна з них має певну специфічну своєрідність. Разом з тим усі вони знаходяться в тісному взаємозв'язку і взаємозалежності. Названі елементи однаково важливі для формування всезагальної, повної, комплексної системи безпеки, але залежно від конкретних історичних обставин, в силу дії різноманітних чинників, на передній план, набуваючи особливого значення, може виступати та чи інша складова [2, с. 12].

Питанням охорони безпеки держава приділяє значну увагу, тільки за роки незалежності України було прийнято ряд законів. Так, правову основу державної політики у сферах національної безпеки і оборони становлять Конституція України, Закон України «Про національну безпеку» та інші законодавчі акти України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання Конституції та законів України підзаконні нормативно-правові акти.

Належний стан безпеки в суспільстві забезпечує насамперед держава. Саме вона формує систему забезпечення безпеки, тобто сукупність заходів політичного, правового, економічного, організаційного, науково-технічного та іншого характеру. Ця система має своїм основним завданням підтримку соціально прийнятого рівня безпеки. Відповідно до ч.1 ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. До речі, термін «безпека» вживається у ст. 3 Конституції України в розумінні безпеки людини [3].

Закон України «Про національну безпеку України» визначає основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз. Цим Законом визначаються та розмежовуються повноваження державних органів у сферах національної безпеки і оборони, створюється основа для інтеграції політики та процедур органів державної влади, інших державних органів, функції яких стосуються національної безпеки і оборони, сил безпеки і сил оборони, визначається система командування, контролю та координації операцій сил безпеки і сил оборони, запроваджується всеосяжний підхід до планування у сферах національної безпеки і оборони, забезпечуючи у такий спосіб демократичний цивільний контроль над органами та формуваннями сектору безпеки і оборони [1].

Іншими законодавчими актами, до яких слід віднести закони України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» [4], «Про об'єкти підвищеної небезпеки» [5], «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» [6], «Про електроенергетику» [7], «Про безпечність та якість харчових продуктів» [8], «Про пожежну безпеку» [9], «Про державну таємницю» [10] тощо, спрямовані на забезпечення безпеки у певних сферах життєдіяльності суспільства та діяльності органів державної влади, інших державних органів.

У зв'язку з цим виділяють окремі види безпеки, зокрема: міжнародна, національна, державна, суспільна, воєнна, термоядерна, екологічна, економічна, пожежна та ін. Але, на жаль, в юридичній науці серед вчених відсутні єдині погляди щодо видів безпеки та чітких критеріїв їх класифікації. Як зазначили О.Г. Данільян, О.П. Дзьобань та М.І. Панов, сучасна постіндустріальна цивілізація, досягнення науково-технічного прогресу забезпечили дуже високий рівень освоєння сил природи, ефективного використання в інтересах людства найновіших досягнень науки і техніки. Водночас активний і різноплановий розвиток виробничої та соціальної сфери життєдіяльності людини об'єктивно зумовив виникнення і прогресуюче збільшення досить інтенсивних чинників і джерел різного роду небезпек, що створюють загрозу заподіяння значної, а часом і великої (або дуже великої) шкоди особі, суспільству, державі або навіть загрозу існування людства [2, с. 223].

Аналіз положень зазначених законодавчих актів України надає підстави стверджувати, що, по-перше, термін «безпека» використовується на законодавчому рівні при регулюванні суспільних відносин з метою забезпечення громадського спокою, недоторканності життя та здоров'я населення, нормальної праці і відпочинку громадян, нормальної діяльності державних і громадських організацій, установ і підприємств; по-друге, категорія «безпека» є загальною вихідною категорією, яка повинна забезпечувати стан захищеності особи, громадський спокій у суспільстві, недоторканність майна, впевненість людей у нормальній роботі державних і суспільних інститутів. Як зазначили з цього приводу М. Панов і В. Тихий, безпека являє собою найважливішу цінність, що повинна забезпечувати вільне існування та розвиток особи, суспільства, людства, створювати гармонію і переборювати суперечності у відносинах «лю-

дина – техніка», «людина – навколишнє середовище», у взаєминах між людьми, особою і державою, суспільством, між націями і державами [11, с. 11].

Реалізація норм зазначених законодавчих актів можливо за наявності Стратегії національної безпеки України, яка повинна визначати основні зовнішні та внутрішні загрози національної безпеки та напрями забезпечення безпеки держави.

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII // Відомості Верховної Ради. 2018. № 31. Ст. 241.
2. Данільян О.Г., Дзьобань О.П., Панов М.І. Національна безпека України: сутність, структура та напрямки реалізації: навч. посіб. Харків: Фолю, 2002. 285 с.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру: Закон України від 08.06.2000 № 1809-III // Відомості Верховної Ради України. 2000. № 40. Ст. 337 (із змінами та доповненнями).
5. Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18.01.2001 № 2245-III // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 15. Ст. 73 (із змінами та доповненнями).
6. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 08.02.1995 № 39/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1995. № 12. Ст. 81 (із змінами та доповненнями).
7. Про електроенергетику: Закон України від 16.10.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. 1998. №1. Ст. 1 (із змінами та доповненнями).
8. Про безпечність та якість харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 № 771/7-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1998. № 19. Ст. 98 (із змінами та доповненнями).
9. Про пожежну безпеку: Закон України від 17.12.1993 р. № 3745-XII // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 5. Ст. 21 (із змінами та доповненнями).
10. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 № 3855-XII // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 16. Ст. 93 (із змінами та доповненнями).
11. Панов М., Тихий В. Безпека як фундаментальна категорія в методології правознавства (до постановки проблеми) // Вісник Академії правових наук України. 2000. № 3 (22). С. 10–16.

Wolfgang Mössinger
Consul General
of the Federal Republic of Germany,
Honorary Doctor

CONTRIBUTIONS FROM GERMANY TO UKRAINIAN REFORMS IN LAW ENFORCEMENT

Ladies and Gentlemen!

It is the second time within only three months, that I have the honor to participate in a conference in the University of Internal Affairs in Dnipro. In both cases, the topics are international aspects of security. This tells a lot about the openness and readiness of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs to foreign advice and to cooperation with international partners.

Ukraine integrates more and more into European structures thanks to the Association Agreement with the European Union and to the Deep and Comprehensive Free Trade Agreement. This integration makes it more necessary that Ukrainian Law Enforcement Agencies develop good working relations with their European counterparts. To make this cooperation easier, Ukraine needs to adopt European standards not only as far as laws and regulations are concerned, but also in practical terms. That is why seminars, conferences and other capacity building measures are of vital importance.

The European Advisory Mission (EUAM) is ideally suited to fulfill these requirements: advice on civil security sector reform and giving practical recommendations how to improve efficiency of law enforcement in Ukraine. What do I mean by efficiency improvement? It means on the one hand: to maintain public order and to better coordinate the work of police with investigators, prosecutors, judges and the National and Border Guards.

On the other hand it is of equal importance to involve civil society and its representatives in a common effort to uphold public order and observance of the law. That is why EUAM and other organizations concentrate their efforts as much on efficiency enhancement as on improvement of relationship with civil society and the citizens at large.

The fact that EUAM has expanded since its inception in December 2014 by opening three regional representations in Lwiw, Kharkiv and Odessa and by establishing a mobile unit, has shown the increasing interest of Ukrainian Law Enforcement agencies to benefit from the vast